

В. ЛЕНІН

Кожний з великих людей мав своїх предтечів, що звістували їх близький прихід. Мав свого предтечу і Ленін. Ним був Достоевський. Правда, він ненавидів Леніна навіть не знаючи його, але — знав, що він прийде, і то дуже скоро. Бо власне про Леніна і ні про кого іншого думав він, коли в "Бесах" обіцяв оповісти нам "про того підлого раба, про того смердючого і розпусного льокая, який перший вдрапається на драбину з ножицями в руках і розідре божественне лице великого ідеалу в ім'я рівності, заздрости і... травлення."

В цих кількох словах — ціла суть лєнінізму. З його офіційною програмою — "равенством", з його движучою силою — "заздрістю", з його правдивою метою — заспокоєнням найнижчих інстинктів юрби ("травлення"), з його психологією збунтованого раба. І не припадково один з офіційних поетів, в якого замовлено оду на смерть большевицького папи, назвав його "вождьом возстающих рабов". Сей бунт рабів зродився з "ресентименту", з песимізму, розпачі, з почуття заздрости, фізичних і духовних калік, яких тисячами викидає наш соціальний уклад. Се був бунт тих, кого Ніцше називав *ehrgeizige schwitzende Plebejer*, які все хотіли стягнути в діл, аби горою були їх вартости. Їх філософія зачалася від "милосердя" до всіх покривджених, від утожсамлення злочинця з "нещасненьким", а скінчилася на: — "я і жуліков уважаю" Горьківського Луки; на: "стидно бить хорошим" Л.Андрєєва, або "стидно мати моральні засади і не мати сіфіліса" (Винниченка), коли маса купається на дні розпусти, — і нарешті на творчости Єсеніна, для якого "найліпшими прихильниками большевицької поезії були проститутки і бандити"... (зноска Гл. Нов. Рус. Книга, ч. 5, 1922 р. Берлін).

Все, що досі уважалося за сильне, величне й гарне — стягнути в діл.

Усе досі нікчемне і погорджуване — піднести до значіння нових моральних цінностей. Змішати все поетичне з болотом і опоетизувати проституцію і бандитизм, ось ціль большевиків. "Ісповедь хулігана" — стала їх євангелією, "страна негодяєв" (назви Єсенінських поем) — землею обітованою. Одиноке, що бракувало — се теорії. Їм треба було когось, хто б виправдовував їх інстинкти; треба було знайти того жертвенного козла, якого можна було б винуватити за всі їх кривди, треба — нарешті — було знайти те Зле, в порівнянні з яким їх світ був Добром. Власне сю теорію дав Ленін. Усіх угорі — він назвав "буржуазією", зачислюючи до неї і людей праці, коли вони мали лише чисті руки і не знали сороміцької лайки. Всіх на долі — він назвав "пролетаріатом", зачислюючи до нього фахових нероб, каторжників і повій, цілу Бакунінську "велику простонародну наволоч". Їх боротьбу назвав — "соціальною революцією", а "страну негодяєв" — царством свободи і справедливости.

Така була теорія Леніна, і той ніколи не зрозуміє большевицької революції, хто схоче прикладати до неї європейські соціалістичні категорії.

В голові сього фанатика, що родився десь у Симбірщині, в близькім сусідстві з колишнім Ханством Казанським, на границі з Азією, — категорії Марксизму прибирали зовсім інший вигляд, як у голові його європейських "колег". Межи ними була така ж велика різниця, як між Людовиком XIV і Петром I, як між кардиналом Рішеліє і Гришкою Распутіном, як між монархією Миколи II і його кузина Джорджа V, між Кромвелем і Стенькою Разином.

Підставою всіх його думок була "рівність" Достоевського. Що се було російсько-ленінська рівність? Аби не стягнути на себе обвинувачення в "шовінізмі", дам на се відповісти Д.Мережковському: ся рівність большевицька, се "воля до упрощення, метафізична воля до дикости", до зрівняння всього.

Так учив Л.Толстой, так учив В.Ленін. "Ось камінь на камені лежить первозданно, дико — се добре; але ось камінь положено на камінь — се вже не так добре; а ось камінь із каменем зліплений залізом або цементом, — се зовсім погано: тут щось будується: все одно що — палац, касарня, в'язниця, митниця, слабниця, дім розпусти, академія; все, що будується — зло, або бодай дуже сумнівне добро". Перша толстовська і ленінська думка на вид всього, що хоч трохи підноситься над загальним рівнем, се — його "упростити, знизити, вигладити, зломити, зруйнувати так, щоб не лишилося каміня на камені і щоби знов усе було — дико, просто, пласко, гладко, чисто." (Збірник "Царство антихриста", Мюнхен, 1922 р.,ст. 1923.) Звідси непримиримість Леніна, його безкомпромісовість, або, як говорилося в большевицьких кругах, "твердокамінність". Той, хто стремить усе зрівняти з землею, не може переговорювати з ніким, що ще підноситься — багатством чи талантом — над вимріяним ідеалом рівності. "Ми думали Росія — дім, пише М-кий, ні, шатро! Шатро поставив номад і знов зложив — пішов далі в степ.

Голий, рівний степ — вітчина скитів-номадів. Що не зачорніє, не замаячить у степу, не піднесеться хоч маленькою цяткою, — все буде зрівняне, знижене, випалене, розтоптане скитською ордою. Воля до широти, рівного, голого, до фізичної рівнинности, до метафізичної рівності — се стара скитська воля — однакова в Аракчєєва, Бакуніна, Пугачова, Разіна, Леніна, Толстого.

Зрівнаяли, випрасували Росію — випрасують Європу — випрасують цілий світ".

Ось, що таке ленінська "рівність"! Що підноситься над овидом? — Вежі церков? — "Долой" церкву! Пам'ятники штуки? — Стягнути їх з постамента!

Палади? — зруйнувати їх! Граничні стовпи? — спилати! Гієрархія, відміни? — відміни нарушують рівність, "долой" відміни: старшинам здирають наплечники, "буржуям" — футра, "хохлам" обтинають оселедці, як бороди боярам двіста літ тому. Інтелігенція підноситься над юрбою —

"долой" інтелігенцію! Все під одну мірку, все на одно копито! (Органічну нездібність Леніна шанувати чужі особисті або збірні права, найліпше характеризує його відношення до "права на самовизначення" України. В його листі до робітників і селян України з приводу перемоги над Денікіном з грудня 1919 р. читаємо, що наша національна справа, се "справа про те, чи бути Україні окремою і незалежною українською соціалістичною радянською федеративною республікою, чи зіллється Україні з Росією в єдину радянську республіку". І далі "Всеукр. з'їзд рад вирішить справу про те, чи з'єднати Україну з Росією, чи залишити Україну самостійною й незалежною республікою, а в останнім випадку — який саме федеративний зв'язок установиться між Україною і Росією". Іншими словами: самостійність України без федеративного зв'язку з Росією була для нього чимсь, що не існує в природі. Щоби зрозуміти сей погляд, треба знати як Ленін розумів ідею національного самовизначення. Ще більш як 20 літ тому він писав: "Але безумовне визнання боротьби за свободу самовизначення зовсім не обов'язує нас підтримувати кожне жадання національного самовизначення. Соц. Д-ія, як партія пролетаріята, ставляє як своє позитивне і головне завдання самоозначення не народів і націй, але пролетаріату в кожній національності. Інтересам власне сеї (класової) боротьби повинні ми підчинити вимогу національного самоозначення. В сім, власне і ріжниться наше ставлення національного питання від буржуазно-демократичного" (Искра, ч.44, 1903р.). Сим своїм ідеям лишився вірний Ленін до кінця. Тому м.и. не має рації проф. С.Дністрянський ("Нова Держава", Прага, 23), коли каже, що "російська та українська революція переймили ідею самовизначення народів" (ст.8). В противність до української, російська революція — як се видно з лєнінських коментарів — не приняла сього гасла навіть хочби в декларативній формі).

Всі ворожі його нівелюючому ідеалові сили називав він "буржуазією" або "буржуазними пересудами". Таким "пересудом" є держава, яка в комуністичному ладі засуджена на вмирання. "Пересудом" була ціла "буржуазна" економіка. Фабрика так само могла обійтися без патрона, як держава без царя. В теорії вартости Маркса найбільш йому

сподобалося, що той числився тільки з категоріями кількості і часу, ігноруючи якість.

Найбільш інтересувало його те, що Маркс узнав лише матеріальне число, а не інтелектуальні різниці; масу, а не провід; фізичну, а не умову роботу, — яко чинники в творенні цінностей. Свобода приватної ініціативи? — але ж се приведе до вивищення здібніших над многоголовною пересічністю. Тому — приватну ініціативу і приватну власність також проголошено буржуазними пересудами. Нехай живе "община" і "чорний переділ". А Ленін також був дарвіністом, але на казансько-російський спосіб: для нього боротьба за життя полягала не на виживанню здібніших, а на їх винищенню. "Пересудом" була й "буржуазна філософія". Беркли, Юм, Кант, Мах, Пуанкаре — для Леніна се лиш добрі слуги буржуазії, їх доктрини не мають сенсу. Вони вигадані лише на те, щоби тримати пролетаріят у рабстві.

Кантова Ding in sich, щось, що стоїть понад нашими здібностями пізнання — є для Леніна абсурд. Для нього неважно, чи можлива метафізика, чи ні, лише — чи не пошкодить вона "інтересам пролетаріату". Кантіянство є для ідеолога большевизму щось у роді "буржуазного центра", от як "кадети", чи що.

Наукову розвідку проф. Хвольсона проти Гекля Ленін кваліфікує як "чорносотенну брошуру". Навіть гнозеологію оцінював він мірилом свого нівеляційного ідеалу. Він ніколи не любив філософії, ані філософів, як людей, що своїм інтелектом підносяться над юрбою та ідейно панують над нею; які своїми метикуваннями лише заплутують річи, з вичерпуючою ясністю виложені в Марксовім "Капіталі". Тому, коли аж у зрілім віці, змушений нападами противників, зайнявся він сею проклятою наукою, зробив се лиш на те, аби майже всіх "любомудрів" відлучити від св. пролетарської церкви. В сім варварі було щось з того каліфа, що казав спалити Александрійську бібліотеку, говорячи: коли в ній є те, що й в Корані — вона зайва, коли що інше — вона непотрібна. Всяка гієрархія — духовна, економічна, політична, повинна бути скасована в ім'я сеї

дивовижної теорії "рівності", яку її творцеві захотілося чомусь назвати європейським іменем соціалізм.

"В ім'я рівності і — заздрости"... Заздрість — се був другий член ленінської формули, движуча сила руху. І дійсно, що особливо вражає в ідеології ленінізму, се якесь задушне повітря низької помсти і Schadenfreude неудачника, — яким ся теорія напоєна. Нічого свобідного й величного: ні геніяльного дотепу, ні вільного руху людини, яка бере те, що їй належить по праву. Загальний тон большевизму, се тон Смердякова, що "ізмивається" над своїм "баріном". Сей льокайський "озорской" тон чується і в большевицькій поезії, у всіх сих Ключєвих та Єсеніних, які роблять революцію "під гармошки п'яної клікі": які "кометою витягають язик буржуазному світу", які "випльовують з рота тіло Христове" і "Богові висмикують бороду": не повстання ображеної в своїм праві, свідомої своєї гідності свобідної людини, а п'яний бунт хама. Ся сама риса видна в різниці, з якою розправлялися зі своїми противниками Робесп'єр 1793 року в Парижі і Ленін в Росії: там суд над королем, тут — удушення його мов щура.

Там — гільотина на площі, тут — куля в потилицю в темнім льоху, там — публічно при оплесках юрби, тут під гуркіт тягарового самоходу, аби ніхто не чув. Не в ім'я усвідомленого права, що не соромиться денного світла, лише "в ім'я заздрости", що мститься за свою нікчемність, не вірить у завтра і старається стерти сліди крові на руках. Як усі сі революціонери, на яких опирався Ленін, з "слідами одідиченої хворобливості і анемії" — як характеризує їх один історик російської революції — Ленін, також викинений поза рамки суспільности, не відчував до неї нічого, пріч мстивої ненависти і заздрісної злоби. В нім не було ні ідеалізму Фурієра, ні почуття високого післанництва Робесп'єра або Дантона, нічого крім культу злоби і заздрости, сих правдивих спружин ленінізму. "Скрізь і у всьому — пише Тун — боронили вони протилежне минуле: ви облудники, ми будемо циніками. Ви найбільше ввічливі у відношенню висших від вас, — ми будемо грубіянами з усіма. Ви вітаєтесь не поважаючи, ми наступатимемо на ноги не перепрошуючи". Се хворобливе бажання неудачника "насолити" комусь, "наробити

збитків" вищому від себе, олляти його своїм болотом, — лише се стремління, позбавлене всяких інших вищих етичних мотивів, але задумане в грандіознім обсягу великої революції — ось були ті движучі сили, які викликав до життя большевицький Фавст, і яких не міг уже потім позбутися. Поруч із тою "рівністю" се є друга риса лєнінського генія, яка так різнить його від великих революціонерів Заходу, а російську революцію від — англійської, американської, французької або італійської.

"І травлення", кінчить Достоевський. В сім останнім моменті є також одна з істотних різниць між лєнінською і французькою революціями. Ідейні попередники 1789 року, Біфон, Вольтер, Мотескіє, — вірили, що людина є в засаді незіпсута, добра і мудра. Вона може одушевлятися великими засадами і до них треба апелювати революціонерів. З зовсім протилежного заложення виходив Лєнін. Коли вірити Бурцеву, знаний большевик, член Думи (і провокатор рівночасно) — Маліновський відкрив Лєнінови дещо зі свого минулого, в яким не бракувало сторінок чисто кримінальної природи. Лєнін перебив його, кажучи, що "для большевиків подібні річі не мають жодного значіння". Як він сам признавався, збирав він до свого оточення "всякую дрянь", аби лиш вона клялася на "Капіталі" Маркса і вміла "працювати". На таких самих засадах "добирав" Лєнін і своїх агентів за кордоном. Він апелював не до найліпших, лише до найпримітивніших, до гірших сторін людини, формуючи свою армію революції, граючи на заспокоєнні її найпримітивніших потреб. На питання, що вище: гречана каша, чи Сикстинська Мадонна, ще Писарєв відповів, що — каша. З ним погодився Толстой, з Толстим — Лєнін. Матеріальна користь мас стояла в нього понад усякі абсолютні цінности, понад усякі засади — аксіоми. Родини, рідний край, релігія, особиста честь — хто має їх собі за Бога, є небезпечним масі, бо ставляє щось над нею і її примітивними пожаданнями. А кожна релігія, в тім числі і большевицька, забороняє будувати собі "іншого кумира опріч мене". Забороняв се і Лєнін. Бо руйнуюча робота большевизму могла тривати лиш так довго, як маси не знали інших моральних приказів, крім "грабь нагребленое"; доти, доки інтереси "травлення" були в них на першому пляні. Для того Бог — став у нього мальовилом, причастя — сніданком,

любов — змисловим пожаданням, сексуальним апетитом, національний прапор — ганчіркою, почуття владної гідності — бандитизмом. Усі моральні засади були відкинуті, лишилося лише, *panus i coitus*. Решту кумирів — стягнуто в болото: в ім'я рівності, заздри і травлення.

Лиш в однім відрізнявся він від "льокая" Достоевського: він був політиком у цілім значінню сього слова. Жолудкові інтереси маси стояли у нього понад усе, але він твердо знав, що для заспокоєння сих інтересів бунт не вистарчить, коли йому не присвічуватиме ясна політична ціль. "Грабь награбленное" — се була перша точка його програми, але другою було: захоплення в свої руки політичної керми в державі. Сим різнився він від численних королів жакерій (і — додамо на ухо — від многих українських соціальних реформаторів). Для них економічна реформа (хто б її не перевів) була всім. Ленін — старався "жадним способом і абсолютно нічим" не дати зродитися (в масах) думці, ніби то найважливішою річчю є "економічна реформа", а не захоплення політичної влади ("Что делать?"). Своїм умінням зв'язати соціальні і політичні цілі в одне, обійняти одною політичною думкою різні переворотові енергії народу — він був дійсно незрівнянний. Але поза тим — матеріальний добробут мас, у найвульгарнішій значінню слова, був і його ідеалом, перед яким гинули і пропадали всякі інші.

Французська революція відкинула Бога католицького, але впровадила культ "Вищої Істоти" (жерцем його був Макс Робесп'єр), Ленін — з Бога зробив один з персонажів театру ляльок, а його місце не заступив нічим. В 1848 році, коли розюшена юрба пролетарів вдерлася до Тюільрі, ні одної з палацових дорогоцінностей не зрушила вона з місця, хоч один одніський з тих блискучих предметів дав би хліб на ціле життя кожному з робітників. В революції Леніна подібної сцени не може собі уявити жадна фантазія. Під час вересневих масових убійств аристократів у Парижі, їх коштовності зложено в комітеті: ніхто не важився сполучити обов'язок ката і злодія. В революції Леніна — останнє було мотивом першого. Аби ліпше бачити смерть "тиранів" паризькі революціонери уступали передні місця своїм "дамам". Російська революція знищила

слово "дама", замінивши його "товаришкою", чимсь середнім межи професійною революціонеркою і професійною повією в густі Єсеніна.

Майже кожний з великих людей мав свого Бога, свою моральну аксіому, яка стояла понад маси, понад земні потреби одиниці. Кромвель і Густав Адольф — свою Біблію, Сократ — свого "даймона", Валенштайн і Наполеон своє призначення, свою "звізду". У Леніна гречана каша домінувала над усіма призначеннями, демонами, богами. Він знав тільки свого Маркса, який цілу проблему відродження хворої людськості звів до значіння чисто жолудкової, а соціалізм — до значіння проблеми найбільшого числа... "Вождь бунтуючого раба", таким він був, таким і зійшов у домовину.

Мені кажуть: це ж карикатура діда Леніна! Карикатура жовтневої революції! Вона ж привела до упадку згнилого режиму-царату, до увласнення селян і ін.! Ні, царат скинула мартівська революція, а до увласнення селян прийшло мимо волі Леніна. Достоевський дав добру дефініцію большевицького бунту і я лише підставив дійсні реальні величини в його альгебраїчну форму.

Але як міг удатися хоч на короткий час сей "бунт рабів"? — Дуже просто. Він удався власне тому, що дворянська аристократія, правляча верства втратила інстинкт панування, а буржуазія, — теплярна рослина уряду — ще сього інстинкту не набула. Ще Гоголь нарікав на прийнятті в Росії "безконечні суперечки"; на те, що не було там ніяких загально прийнятих аксіом.

Його спостереження залишилися слухними до нашого дня. В психології російської буржуазії було не тільки "стидно бути добрим", але й багатим! І прудонівський погляд, "власність — се крадіж" був поширений не тільки серед пролетаріату. Що дивного отже, що Ленінський досвід міг удатися? Революція все перемагає головне через слабкість опору. А сю слабість бачив ще той самий автор "Бесів", коли писав: "Усі давно падуть і всі давно знають, що нема за що вхопитися. Я вже тому переконаний про успіх сеї таємничої пропаганди, що Росія

тепер се те головне місце, де все, що хочете може статися без найменшого опору".

Але як він міг перейти до порядку над революцією, над мартівською революцією, що скинула царя і запровадила республіку? — Власне тут прийшла йому на поміч напівварварська російська стихія. Щодо неї, то ще Герцен передбачав, що російська революція не затримається на півдорозі. Про се писав і Д.Мережковський у 1907 році: "Коли всі історичні форми нашого державного і церковного життя будуть відкинені, тоді в політичній і релігійній свідомості народа отвориться така порожнеча, яку не заповнять жадні існуючі форми європейської державности... Що ж далі? Скок у незнане, лет п'ятами до гори. Російська революція так само абсолютна, як самодержавство. Свідоме, емпіричне її продовження — соціалізм, несвідомо-містичне — анархія"... Отже не буржуазії, не соціалізові, але анархії судилося взяти гору в російській революції. Не дивно, що її пророк затріумфував і над згнилим царатом, і над політичним істериком Керенським.

Ленін був той, який (одинокі він!) серед непевних противників і нездецидованих приятелів зрозумів, чого хоче закований звір і вирвався бути його провідником. Він дав його бунтові ясну теорію і просту мету, свою просту, непохитну і цілостну думку, розпеченим залізом свого слова намалював у мозках "спартаків" таку для них звабливу і криваву сцену страшного суду, їх розпорошені ненависти — зосереджував на одній точці, їх темним інстинктам підсунув шляхетні цілі, спопуляризував методи їх досягнення, нарешті надав цілому большевицькому рухові той понурий, чисто релігійний патос, без якого ані сей, ані який інший соціальний рух ще ніколи не перемагав. У сім відношенні він був дійсно великий і лише заздрісники можуть заперечувати в сім його геніяльність.

Сю геніяльність навчимося ми ще більше подивляти, коли приймемо під увагу, що свою працю мусів він dokonувати майже сам. Бо історія поставила його дійсно у трагічне становище: він переймив владу в момент, коли правляча кліка вже згнила, і як дозрілий овоч упала під ножом революції, але він же ж мусів стати на чолі верств, які, хоч

одинокі здібні до перевороту, ще не дозріли, щоб замінити собою стару аристократію, відіслану на ешафот. Життя примусило Леніна скоро до переконання, до якого прийшов і Троцький (в своїй останній книзі — "Вопроси бита"): що російський "пролетаріят дуже бідний історією і традицією", що він "малограмотен і малокультурен". Він умів зруйнувати старе, але не будувати щось нового. А найменше ту утопію, про яку мав Ленін. Кожна утопія має свого диктатора і папу. Ленін став — в одній особі — диктатором і папою большевизму. Ту анархію, яку розплутав своїми гаслами большевизм, можна було здавити тільки рукою диктатора, і Ленін не відступив перед останніми вислідами своєї "теорії". Як кожний фанатик (а він безперечно ним був), готов він був накинути свою віру недовіркам. Він усе мав відразу до "солодкавого соціалізму" меншевиків. В.Чернов у "Волі Росії" наводить один його висказ: "Народина людини зв'язані з актом, який робить із жінки змучений, скатований, збожеволілий від болю, скривавлений кусень м'яса. Про се треба пам'ятати, коли думається про стару — вагітну новим ладом — суспільність".

І Ленін пам'ятав про се! Правда, він часто плував лянцет хірурга з ножом різника, але се вже були нюанси, малозрозумілі для простолінійної логіки творця большевизму. І треба признати, що власне сею відвагою покласти на операційний стіл цілу націю, відвагою взяти на себе відповідальність за все, і ще — нестриманою жадобою до влади і панування і переміг він усіх своїх противників: кадетів, меншовиків, соціалістів революціонерів і — Українців, які не зуміли зробити з своєї ідеї щось рівновартне большевизмові: ні своєю яскравістю, ні ексклюзивністю, ні абсолютністю.

Він був типовим диктатором, "людиною призначення". І то ще здавна. В сім відношенні він був типовим інтелігентом, що перебудовує світ після вигаданої в своїм кабінеті схеми. Інтелігентський Прокруст. Він давно називав "дурачками" тих політиків, які скептично ставилися до можливості "стягнути рух (мас) зі шляху, означеного окруженням" (Іскра, ч. 12, 1901 р.). Ще в своїх перших писаннях (особливо в "Что делать?") він усе боронив думку, що стихія помиляється, що вона

потребує "досвідчених керманичів", що "десяток розумних більш вартий, як сотка дурнів". Се останнє твердження — пише він звертаючись до противників — "я боронитиму, скільки б ви не нацьковували на мене товпу за мій "антидемократизм". Навіть більше, сей марксист тримається гадки, що в революційнім ділі "енергія не лише гуртка, але навіть окремої одиниці може доконати дива. Соціал-демократія повстала "незалежно від стихійного зросту робітничого руху" лише "наслідком розвитку думки у революційної соціалістичної інтелігенції". Отже єдиний рятунок для пролетаріату — се підчинити себе творчій соціалістичній інтелігенції, бо "стихійний розвій робітничого руху іде скорше до підчинення його буржуазній ідеології", до чистого, аполітичного тредюніонізму. Він був — як той реформатор Достоевського — "переконаний, що нарід наш зараз таки прийме все, на що ми йому вкажемо, себто в суті річи те, що ми йому прикажемо.

Наші всечоловіки лишилися в відношенню до свого народу зовсім іще поміщиками, навіть по знесенню панщини. "На 2-ім з'їзді РСДРП він рішучо висловився за суворий централізм у партії, за "стан облоги" проти ріжнодумців: "Ми потребуємо зовнішньої карности, бо в нас нема карности внутрішньої". Сі свої засади переніс будучий диктатор Росії з партії на цілий нарід. Так, з боготворення маси прийшов він до апотеози одиниці, героя, якої міг би йому позаздрити Карлєйль, і до прославлення тої intelligence ordonnatrice, яку вихваляв "папіст", "монархіст" і "реакціонер" — Жозеф де Метр. Тільки, що він розумів ролю сеї "наказуючої інтелігенції" по своєму, по російськи. І тому — як се стверджують самі Росіяне — "в жадній країні ніколи не було такої кількості шпівнів і ще такої кількості катів (як у Росії). Сі дві посади — два кити, на яких спочиває російська державна диктатура" ("Царство Антихриста", ст. Д. Філософова) Читач може спитає: як можуть у душі одної і тої самої людини міститися подібні суперечности: демофіл і диктатор, стремління ущасливити цілу людськість, усіх покривджених — з цинічною погордою до юрби? — Се вже таємниці психіки людини, уродженої ще в Європі, але лише в кількох верствах від Азії, таємниці російської культури, де кожний народолубець був у душі — "поміщиком". Л. Троцький слушно сказав, що "Інтернаціоналізм Леніна не потребує

рекомендації, але в той же час сам Ленін — глибоко національний" (Більшовик, 26 січня 1924 р.). Як Шігальов у "Бєсах" міг він сказати про себе: "Я заплутався у власних даних, мій вислід цілком суперечний з заложенням, з якого я вийшов. Виходячи з безграничної свободи, я кінчаю безграничним деспотизмом. Додам одначе, що опріч моєї розв'язки суспільної формули не може бути жодної іншої".

Чи бодай сим героїчним засобом удалося йому досягнути свою мету? — Удалося, лише не його, а ту мету, для здійснення якої вибрала собі сю людину історія. Ех ніхило ніхил, казали римляни. Він думав, що йому удасться зробити ех ніхило — нігілізм, з тим убогим матеріалом російської революції: перескочити одним махом у його "царство свободи". Але сьому генієві руйнації забракло позитивної концепції. Се зрештою типово російська риса. Про неї говорив іще Тургенєв у "Батьках і дітях", прирівнюючи Москаля до тих російських малярів, які "Рафаеля мали майже за дурня, бо, мовляв, авторітет, а самі безсилі й безплідні до огидження, а в самих фантазія дальше "Дівчини коло криниці" не сягає, хоч що хоч"! Подібне сталося і з Леніном: він також мав всіх Рафаелів за дурнів. Не кажучи вже про "буржуазію", навіть усі європейські провідники пролетаріату були в нього "соціал-зрадники", "соціал-ідіоти". Він понищив усі авторитети, але коли прийшов час "созідання", все скінчилося марним плагіатом: фельдфебелівською державою в дусі Миколи I, аграрною реформою в дусі П. Столипіна, і карикатурою капіталізму — НЕП-ом. Скінчилося — кажучи його ж словами, "пристосуванням великої революційної науки до пануючого міщанства." ("Держава і революція"). Інші верстви, не schwitzende Plebejer, ідеологом яких був Ленін, використали для себе революцію, яку вони також робили, хоч не вели в ній перед. Се було головнo селянство. Разом із ним вийшли переможно і всі ті вартості, які викляв кремлівський сілябус: засади суспільної ієрархії, особистої ініціативи, релігія, національне почуття, до якого довелося апелювати самому Леніну. "Заздрість" — вигасла по насиченню, "рівність" — показалася недосяжною, інтереси "травлення" — уступили місце так погорджуваним ним вищим абсолютним ідеальним цінностям.

Суверенність числа — показалася неприміною навіть у країні "необмежених можливостей". Його замінили старі закони: історичної тяглости і селекції.

Об'єктивно історія вибрала Леніна для сповнення двох задач. Першою було: усунення збанкрутованої касты, що правила Росією, а яка вже втратила інстинкт панування, не вміючи виконати елементарних завдань: ані дотримати мира, ані провадити війну. Другою такою задачею було завернути Росію з того європейського шляху, на який впровадив її Петро I, і який в логічних наслідках мав привести до розпаду імперії. (В своїх "Критичних спостереженнях по нац. питанню" (Просвещеніє, ч. 10-12, 1913 р.) Ленін писав: "Національна справа — попереду, пролетарська — потім, говорять буржуазні націоналісти і пп. Юркевичі, Донцови і т. п. Пролетарська справа — попереду усього, кажемо ми, бо вона забезпечує не тільки постійні і корінні інтереси праці та інтереси людности, але й інтереси демократії, а без демократії неможлива ні автономна, ні незалежна Україна". Сі слова наводять на питання, чи лєнінська диктатура як і взагалі жовтнева революція не були розпучливою пробою стримати розпад імперії, до якого з залізною кінечністю допровадила б розпочата демократизація Росії? Знищити царат і врятувати імперію від розпаду, такі були завдання хвилі російської політики. І тому, проти своєї волі, висміваючи буржуазних революціонерів, що обмежувалися лише на політично-селянські революції, став Ленін провідником власне сеї революції, бо соціалістична йому не вдалася. І тому, сміючись зі "стихії", апелюючи до "свідомого пролетаріату", беручи свою теорію на Заході (в Маркса) мріючи про світову революцію — він скінчив організацію євразійського бунту проти Європи. Перша з його справ йому удалася. Друга — й досі не вирішена. Російська "тройка", про яку згадував Гоголь, несеться хоч не з такою фурією, далі в своїм безпардоннім бігу, розтоптуючи на шляху племена і нації. І хоч збочують інші народи перед "тройкою, що несеться на зломання карку, але се може бути не від поваги перед нею, а просто від жаху... А може і від відрази до неї". І вже недалекий той час, коли сі народи "перестануть збочувати, а стануть твердим муром перед летячою марою і самі спинять божевільний гін нашої розгнужданости, аби

врятувати себе, культуру і цивілізацію". Здається сей пророкований Достоевським час уже наближається, та що дні Комінтерна вже почислені. Створена Леніном держава замість роздмухання світового пожару, мусить запобігати ласки західного банкіра і українського "куркуля".

Говорячи про своє завдання Наполеон казав: "Незнана сила жене мене до якоїсь невідомої мети. Доки вона не осягнута, я лишуся незахитальним і нетикальним. Але як тільки я вже не буду їй потрібний, вистане муха, аби перекинути мене." Се можна сказати і про Леніна. Поки жили і активно виступали сили старої царсько-дворянської аристократії, поки роздиралася на часті імперія царів, кремлівський паралітик жив і робив своє. Коли ся небезпека на разі минула, — природа не хотіла його навіть напівбожевільного лишити при життю.

В своїй інтересній книзі про папу, вже згаданий мною католицький письменник каже: "Давно зауважено, що революції зачинаються звичайно розсудними людьми, а кінчаються божевільними". Ленін не хотів уступити сей "кінець" іншому, і тому на своїй власній особі мусів довести правдивість згаданого щойно правила.

Прокляттям нашої історії є те, що ми не могли сьому збірникові негасимого фанатизму, неугнутої енергії і чисто понтифікального почуття власної непомильності — не могли протиставити нічого рівновартного. Але все ж історія занотує колись у своїх анналах, що коли Ленін умер у Москві, то могилою ленінізму була Україна.